

SÜMEG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKTÁR (2)

Sümegi városi temető. Halász István kiadásában 1872-ben, megjelent temetőábrázolás részlete.

LANT ALAKÚ SÍRKŐVEK A SÜMEGI TEMETŐBEN

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

MIKLÓSI-SIKES CSABA

Az Értéktárba delegálta: Miklósi-Sikes Csaba, 2016
Települési értékként 7/2019. (IV. 3.) STÉBH számmal határozat született róla
2019. április 3-án, mely alkalommal a megyei értéktárba is
felvételét javasolta a Bizottság.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó intézmény neve: **Sümege város Önkormányzata**
2. A javaslatot benyújtó személy adatai:
Név: **Miklósi-Sikes Csaba**
Levelezési cím: **8475. Szentimrefalva, Petőfi u. 40. sz.**
Telefonszám: **06-30-490-2337**
E-mail cím: **info@mscs.hu**

II. NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

Lant alakú sírkövek a sümegei temetőben

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:

Épített környezet, iparművészeti érték

3. A nemzeti érték fellelhetőségének a helye:

Sümegei városi temető (Sümege, Tapolcai u., 46°58'39.5"N 17°17'32.9"E)

4. Értéktár megnevezése, amely szerint a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

Megyei

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A temető kialakulása.

Sümege ma is használatban levő temetője a településtől délkeletre, a Baglyas-hegy lábánál, nagy területen elterülő, a 84-es műút és a Tapolcára vezető országút által közrezárt háromszögben fekszik. Ezt a területet, Ergelics Ferenc veszprémi püspök Sümege várában, 1619. január 21.-én kelt latin nyelvű levelében a mai temető területét is magába foglaló „*a Baglyas-hegyen, a püspökség sümegei vára mellett levő és hozzá tartozó szőlőket*” a sümegieknek adta abban az esetben ha „*megművelni, vagy újra telepíteni hajlandók*”.

A temető megnyitásának pontos évét nem ismert, megnyitásának kezdeményezője Padányi Biró Márton (1696–1762) püspök volt. Az általa (újra) alapított római katolikus plébánia 1760–1778 között tevékenykedő első papja, Balogh István által megnyitott „Elhaltak Anyakönyvének” legkorábbi bejegyzésében, 1761. márc. 27.-ről, az 1 éves korában elhunyt Horváth Józsefről az olvasható, hogy a köztemetőben (*cimiterio publico*) temették. Mivel a temető megnevezése ebben a formában ekkor jelent meg először, arra enged következtetni, hogy Biró püspök 1760 körül nyithatta meg Sümege ma is használatban levő temetkezési helyét. 1778-ban felvett vizitációs jegyzőkönyvben már azt írták, hogy „*A halottak temetésére van alkalmas, megáldott hely a lakóterületen kívül*”. A 18. század utolsó harmadában már kizárólag ide temettek. A terület legmagasabb pontján épített késő barokk stílusú kápolna, 1816-ban, Leszkallner Antal plébános idején (1811–1819) készült, ami kijelölte a fokozatosan bővülő temetőterület központi részét, ahol a lant alakú sírjelek többsége is található.

Sírjelek.

Eszes László kutatásai (A keszthelyi kőfaragó műhely emléke a Balaton vidékén [1750–1850]., *Műemlékvédelem*, 1980. 2. sz. 84–107.) azt igazolják, hogy a Balaton környékén a kőből faragott sírjelek állításának tömeges elterjedése nagyjából egybeesik a sümegei temető megnyitásának időszakával. Keszthelyen Festetics Kristóf (1696–1768) kastélyának építkezései, Sümegeen Padányi Biró Márton veszprémi püspök (1745–1762) ambiciózus tervei vonzották a jól képzett iparosokat. A két barokk központ közül a keszthelyi volt a jelentősebb, a kor nevesebb kőfaragói, Hartmader József, Schluger Antal, Naderer Tamás, Holcz Ferenc, Zitterbarth József, Kugler Mihály, stb. itt telepedtek le, alapítottak céhet és látták el munkáikkal a vidéket. A keszthelyi műhely munkáját segítette az is, hogy a közelben változatos, jó minőségű követ biztosító bányák és lelőhelyek voltak. Keszthelyi-hegységben, Cserszegtomajon, Vári-völgyben és Rezi község határában,

napjainkban is kiváló minőségű szürkés–sárgás dolomitos homokkővet lehet bányászni, míg a Balaton északi partja, permi vörös homokkőben gazdag lelőhelyeket tudhat magáénak.

A sümegi temetőben a 19. század első feléből meglepően sok síremlék maradt meg. Jelenleg nyolc jellegzetes, lant alakú sírjelet őriz a sümegi temető: Kromperger Catharinae (+1809), Nosek Magdalena (†1821), Farkas László táblabíró (†1832), Pillich Károly (†1834), Édeskuty Katalin (†1835), Szüts Éva (†1843), Ramassetter Leopold (†1844) és neje, született Krausz Erzsébet (†1846) sírjeleit. (A sümegi emlékek mellett, egy-egy hasonló formájú sírkövet őriztek meg Csabrendek, Mihályfa és Rigács község temetői is.)

A kőfaragó mesterek

Ezek a síremlékek későbarokk, empire és klasszicista elemeket őriznek, amelyek a keszthelyi mesterkörhöz tartozó **Zitterbarth József** és **Kugler Mihály** műhelyében készültek.

*** ZITTERBARTH József síremlékei:**

(*Eisenstadt, Kismarton, 1761. – †Keszthely, 1831. szept. 4.). Neve legkorábban 1796-ban bukkant fel, amikor bevezették nevét a keszthelyi céhkönyvbe. Ezt megelőzően szobrászati munkákat végzett az Esterházyak kismartoni kastélyában. Keszthelyi letelepedésére az ottani nagyszabású építkezései miatt került sor. A 18. század végén már ő volt gr. Festetics György első számú kőfaragója, mint ilyen készítette az épülőben levő keszthelyi kastély valamennyi kőfaragó munkáját. E mellett műhelyéből szobrok, síremlékek, domborművek, keresztek és épületdíszek sokasága került ki, amely a vidék számos településén azonosíthatók. Az elsők közé tartozott, aki munkái révén felélesztette az útszéli kőkeresztek állításának gyakorlatát. Legkorábbról datált ilyen emléke Vonyarcról ismert, amelynek talapzatán az 1800-as évszám olvasható, és amit több mint 40 hasonló emlék követett. (A sümegi temetőben is áll egy kőkeresztje a városi temetőben 1819-ből, mely eredetileg a plébániatemplom előtt állt 1911-ig, amikor a mai helyére költöztették át.)

Annak ellenére, hogy a legkeresettebb kőfaragója volt a térségnek, hitelezői 1822-ben csődeljárást indítottak ellene, mely 1825-ben gr. Festetics László (1785–1846) közbenjárásával, kényszeregyezséggel végződött. 1823–1824-ben a keszthelyi ács kőfaragó és cserepes céh céhmesteri tisztjét töltötte be. Keszthelyen Szt. Miklós temetőben nyugszik.

A művészettörténeti kutatásnak köszönhetően, több tucat síremléke ismert. Sümegen az ő műhelyében készült id. Entz Ferenc orvos (1777-1806), Babos György uradalmi tisztartó (1741-1820), Tsukly István „oskolamester” felesége Partzer Katalin (1786-1821), Nemeskéri Kis Ádám

tanító (1762-1823), Kisfaludy Boldizsár püspöki prefektus, a költő öccse (1775-1827), Bajomi István szabadkőműves, püspöki tisztartó felesége, Holzheim Terézia (1808-1830), Zacharias Pummer (1796-1829) gyógyszerész, stb. síremléke.

Lant alakú síremlékei közé tartozik Catharina Laszkalner, Kromperger Ignácné (1757–1819), a temetőkápolnát építő Leszkalner Antal plébános testvére, és Nosek Magdalena (1747–1821) sírkövei, rajtuk az elmúlás szimbólumai: a homokóra, a koponya karcsontokkal, s a kőfaragó mester által oly szívesen használt díszítőelemek, az angyalfej és a máltai kereszt.

Leszkalner Katalin (1759-1819)

Nosek Magdalena (1747-1821)

** KUGLER Mihály síremlékei:

(*Szentmargitbánya, Sankt Margarethen, 1796. ápr. 30. – †Keszthely, 1850. dec. 19.). A Fertő tó nyugati oldaláról érkezett Keszthelyre 1822-ben. Zitterbarth halála után ő volt az egyedüli kőfaragómester a városban. A szabadságharc idején magyarosította nevét. Műhelyben számos út menti- és temetőkereszt, síremlék, mindennapi használati tárgy, köszörű- és malomkő, épületplasztika, stb. készült. Kőkeresztjeire és síremlékeire a finom kidolgozás, pontos kőfaragó munka és a szépen faragott antiqua betűs feliratok a jellemző. Csúcsán máltai kereszttel koronázott sírjelein gyakran megjelenik a volutás copf virágfüzér és az olasz koszorú.

Keszthelyi működésének első éveiben az akkor divatos copf stílusjegyeket alkalmazta. Később áttért a nyugodtabb, elegánsabb klasszicista formák faragására. A sümegi városi temetőben több

síremléke látható: Bajomi Istvánné, Holzheim Terézia (1808-1830), Kisfaludy Sándorné Szegedy Róza (1775-1832, Horváth Pál (1762-1834) esperes plébános, táblabíró, Mojzer György (1802-1842) kereskedő, városbíró, Mojzer Imréné Ratner Antónia (1815-1849), stb.

Lant alakú formát mutatnak Ramassetter Leopold (1844) és Ramassetterné Klausz Erzsébet (1846) sírjelei.

Ramassetter Leopold (1769-1844)

Ramassetter L.-né Klausz Erzsébet (1783-1846)

*** Ismeretlen kőfaragók munkái a sümegi városi temetőben:

A városi temető területén fennmaradt négy olyan sírkő, amelyek minden bizonnyal nem a fent említett két kőfaragó valamelyikének a munkája, s mára kideríthetetlen próbálkozásnak tűnik ezek neveinek tisztázása. Főleg ami a feliratok betűkészletét illeti, azok tiszta, pontosan szerkesztése, faragásának minősége, egy gyakorolt, jó kezű kőfaragó munkájának látszik. Ezek a sírjelek: Farkas László (†1832), Dóczy Terézia írónő férje, Pillich Károly (1801-1834) gyógyszerész, Édeskuthy Jánosné Vels Katalin (1766-1835), Szüts Éva (1789-1842).

Szüts Éva (1798-1842) Farkas László (1773-1832) Édeskúthy Jánosné Vels Katalin (1766-1835) Pillich Károly (1801-1834)

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Ezek a síremlékek egy rég letűnt kor és kőfaragó gyakorlat igen értékes emlékei, olyan kőfaragó mesterek munkái, akik főként Dunántúlon munkáik révén egy valóságos kőfaragó iskolát alapítottak, illetve hagytak maguk után. Mívesen faragott munkáik megbecsülést és az eddigieknél sokkal több figyelmet érdemelnek.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia):

Irodalom (válogatás):

- NÉMETH Böske: A mi temetőnk. Sümeg és Vidéke. 1913. november 2. 44. szám.
M. ÖTVÖS Magda: Séta a sümegi temetőben. Zalamegyei Újság. 1925. október 2.
DARNAY Kálmán: Kaszinózó táblabírák. I-II kötet. Budapest 1929. (A sümegi temetőről szóló fejezet címe: Amikor a sírkő fiatalít. I k. 150-155).
DARNAY Kálmán: A sümegi temető története. A sümegi Szűz Mária Képes Naptára. 1942. 66-67.
ESZES László: A keszthelyi kőfaragó műhely emlékei a Balaton vidékén (1750-1850). Műemlékvédelem. XXIV. évf. 1980/2. 84-107.
MIKLÓSI-SIKES Csaba: A sümegi temető régi sírkövei. Sümeg és Vidéke. 1990. július 13. 6. I. évf. 2. sz.
EGERSZEGI Ferenc: A Ramassetter család. Múzeumi Füzetek 8. Sümeg 1998.
MIKLÓSI-SIKES Csaba: A sümegi római katolikus temető története. In: „Sümegi” Szűz Mária Ferences Naptár a 2002 Évre. (szerk. Egerszegi Ferenc), Sümeg 2001. 74-77.
MIKLÓSI-SIKES Csaba: A sümegi római katolikus temető. Honismeret. 2002/2. 74. 76.
MIKLÓSI-SIKES Csaba: Kőbe vésett történelem. A sümegi temetők sírkövei. Sümeg 2002.
LÓVEI Pál dr.: Kőfaragók és piackörzeteik a Balatontól északra a 19. században és a 20. század első felében. Bp. 2010.

Kéziratok:

- KOPPÁNY Tibor: A sümegi temető felmérései 1955 szept.-okt. Kézirat másolata a Sümegi Városi Múzeum gyűjteményében. 20 old. + 1. térkép. L. sz.: SVM. XXVII-7/ 2001. 114.
- ZÖLDY Pál dr. temetőfelmérései. Kézirat a Városi Múzeum gyűjteményében.) 105. old. + 3 térkép. L. sz: SVM. XXVII-7/2001. 116.
- LŐVEI Pál: A sümegi temető sírkőkatasztere. Kézirat az Országos Műemlékvédelmi Hivatal. (másolat a Sümegi Városi Múzeumban. 25 + 1 old. L. sz.: SM XXVII-7/2001. 115.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának a címe:

-

III- MELLÉKLETEK

- 1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe: lásd a szövegben.**
- 2. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat:**

A beadványban felhasznált fényképeket a szerző készítette, bármely formában történő felhasználásuk részéről engedélyezett.